

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2017. gada 5. septembrī Nr. 1-6/15

Uz 2017. gada 1. augusta Nr. 1-03.6/205

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei Inetai Ziemelei**
Jura Alunāna iela 1
Rīga, LV-1010

Par papildu viedokļa sniegšanu lietā Nr. 2017-15-01

2017. gada 3. augustā Latvijas Republikas Tiesībsarga birojā saņemta Latvijas Republikas Satversmes tiesas (turpmāk – Satversmes tiesa) tiesnese Inetas Ziemeles 2017. gada 1. augusta vēstule Nr. 1-03.6/205 “Par papildu viedokļa sniegšanu lietā Nr. 2017-15-01”, kurā Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) ir aicināts sniegt viedokli par iespējamu tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-15-01 “Par Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2017-15-01).

Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) atbildes rakstā ir lūgusi Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2017-15-01, paužot apsvērumus saistībā ar 2017. gada 8. jūnija likuma “Grozījumi Ārstniecības likumā” pieņemšanu.

Ņemot vērā Satversmes tiesas aicinājumu, tiesībsargs sniedz šādu viedokli.

[1] Saeima 2017. gada 8. jūnijā pieņēma likumu “Grozījumi Ārstniecības likumā”, paredzot pakāpenisku atteikšanos no pagarinātā normālā darba laika (Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 26., 27., 28. un 29. punkts) un izslēdzot no Ārstniecības likuma 53.¹ panta trešo un septīto daļu. Minētie grozījumi Ārstniecības likumā spēkā stājās 2017. gada 1. jūlijā.

Saskaņā ar Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punktu no 2017. gada 1. jūlija līdz šo pārejas noteikumu 26. punktā minētā likuma spēkā stāšanās dienai ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personām, kuras nav ārstniecības personas:

- 1) var noteikt pagarināto normālo darba laiku, kas nepārsniedz 55 stundas nedēļā;
- 2) pagarinātā normālā darba laika gadījumā darba samaksu par darba laiku, kas pārsniedz Darba likumā noteikto normālo darba laiku, nosaka proporcionāli darba laika pieaugumam ne mazāk kā 1,10 noteikto stundas algas likmju apmērā.

Savukārt Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 26. punktā likumdevējs deleģējis Ministru kabinetam izstrādāt un 2018. gada valsts budžeta likumprojektu paketē iesniegt Saeimai grozījumus Ārstniecības likumā, kas paredz pakāpenisku atteikšanos no šā likuma 53.¹ pantā minētā pagarinātā normālā darba laika ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personām, kuras nav ārstniecības personas, nodrošinot ārstniecības pieejamību.

Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 29. punkts paredz, ka šā likuma 53.¹ pants zaudē spēku 2020. gada 1. janvārī, tādējādi paredzot visu ar pagarināto normālo darba laiku saistīto ierobežojumu beigu termiņu.

Nemot vērā iepriekš minēto, redzams, ka ar 2017. gada 8. jūnija likumu "Grozījumi Ārstniecības likumā" apstrīdētā norma, t.i., Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītā daļa ir zaudējusi spēku, kas saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu formāli var būt par pamatu tiesvedības izbeigšanai.

[2] Vienlaikus Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktais dod Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to darīt. Proti, pat ja pastāv šajā tiesību normā minētais apstāklis, tad atsevišķos gadījumos būtu nepieciešams lietā turpināt tiesvedību, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu vai būtisku valsts vai sabiedrības interešu apdraudējumu. Līdz ar to izskatāmajā lietā jāvērtē, vai nepastāv kādi apsvērumi, kuru dēļ tiesvedība lietā būtu turpināma.¹

Lai izlemtu jautājumu par tiesvedības izbeigšanu uz minētās normas pamata, izskatāmajā lietā ir jānoskaidro:

- 1) vai apstrīdētā norma zaudējusi spēku un
- 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt.²

Lai secinātu, ka apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku, nepietiek ar konstatējumu, ka no regulējuma ir izslēgts apstrīdētās normas teksts. Satversmes tiesai ir jānoskaidro veikto grozījumu apjoms, proti, jāpārlicinās, vai likumdevējs konkrēto jautājumu reglamentējis saturiski atšķirīgi vai arī nolēmis šo jautājumu turpmāk vairs nereglamentēt.³

Gadījumos, kad ir grozīts normatīvā regulējuma saturs, bet apstrīdētās normas teksts no regulējuma nav izslēgts, Satversmes tiesai jānoskaidro veikto izmaiņu apjoms, lai secinātu, ka tiesību normas saturs pēc būtības ir mainījies. Pretējā gadījumā tiesību normu izdevējs to tekstā izdarītu tikai redakcionālus grozījumus, kas vienmēr būtu uzskatāmi par formālu pamatu lūgt tiesvedības izbeigšanu lietā. Šāda situācija nonāktu pretrunā ar tiesiskas valsts principu, neveicinātu ne personas pamattiesību aizsardzību, nedz arī valsts vai sabiedrības interešu īstenošanu.⁴

Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītā daļa reglamentēja darba samaksas apmēru ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personām, kuras nav ārstniecības personas (turpmāk – NMP brigādes personas), par darbu pagarināta normālā darba laika ietvaros. Proti, ja ārstniecības personai noteikts pagarināts normālais darba laiks, darba samaksu par darba laiku, kas pārsniedz Darba likumā noteikto normālo darba laiku, nosaka proporcionāli darba laika pieaugumam ne mazāk kā noteiktās stundas vai dienas algas likmes apmērā, bet, ja nolīgta akordalga, — atbilstoši akordarba izcenojumam par paveiktā darba daudzumu.

Ar 2017. gada 8. jūnija grozījumiem apstrīdētā norma no Ārstniecības likuma tika izslēgta. Ar minētajiem grozījumiem no likuma tika izslēgta arī 53.¹ panta trešā daļa, kas paredzēja noteikt ārstniecības personai un NMP brigādes personai pagarināto normālo darba laiku līdz 60 stundām nedēļā un 240 stundām mēnesī. Vienlaikus Ārstniecības likums tika papildināts ar pārejas noteikumu 27. punktu, kas no 2017. gada 1. jūlija regulē pagarināta normālā darba laika un darba samaksas pagarināta normālā darba laika ietvaros noteikšanu.

Salīdzinot ar apstrīdēto normu, jaunais pagarināta normālā darba laika un tā apmaksas regulējums ir nedaudz labvēlīgāks, proti, par piecām stundām nedēļā ir samazināts maksimālais pagarināta normālā darba laika apjoms un paredzēta piemaksa 10 procentu apmērā no noteiktās algas likmes par darbu, kas pārsniedz normālo darba laiku. Tomēr, tiesībsarga ieskatā, šāds regulējums joprojām ierobežo ārstniecības personu un NMP brigādes personu tiesības saņemt atbilstošu atlīdzību par virsstundu darbu.

¹ Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01. Latvijas Vēstnesis, 07.04.2014., Nr.69 (5129).

² Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01. Latvijas Vēstnesis, 07.04.2014., Nr.69 (5129).

³ Satversmes tiesas 2017. gada 3. maija lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2016-20-01. Latvijas Vēstnesis, 08.05.2017., Nr.88 (5915).

⁴ Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01. Latvijas Vēstnesis, 07.04.2014., Nr.69 (5129).

Kā norādīts tiesībsarga pieteikumā⁵, no Satversmes 107. panta izriet, ka ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, tostarp ir tiesības uz atbilstošu atlīdzību par virsstundu darbu. Jebkurš darbs, kas pārsniedz normālo darba laiku, t.i., 40 stundas nedēļā, ir uzskatāms par virsstundu darbu, un atbilstoši ir atlīdzināms, piešķirot piemaksu 100 procentu apmērā no noteiktās algas likmes vai papildu apmaksātu atpūtas laiku.

Tāpat Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunktā noteiktā virsstundu darba samaksas kārtība joprojām paredz atšķirīgu attieksmi pret ārstniecības personām un NMP brigādes personām attiecībā uz atbilstošas atlīdzības noteikšanu par virsstundu darbu. Attiecībā uz ārstniecības personām un NMP brigādes personām nav piemērojami Darba likuma 68. panta vai Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14. panta sestās daļas nosacījumi, kas paredz piemaksu par virsstundu darbu 100 procentu apmērā vai apmaksātu papildu atpūtu.

Tiesībsarga ieskatā jaunais regulējums joprojām nesasniedz to leģitīmo mērķi, ar kādu tika ieviests pagarināts normālais darba laiks, proti, nenodrošina ārstniecības pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem un nepieciešamos cilvēkresursus veselības aprūpes nozarē, līdz ar to Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunktā ietvertā atšķirīgā attieksme nav attaisnojama.

Nemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais tiesiskais regulējums darba samaksas noteikšanai par darbu pagarināta normālā darba laika ietvaros pēc būtības nav mainījies. Ārstniecības personām un NMP brigādes personām Satversmes 107. pantā un 91. panta pirmajā daļā garantēto tiesību aizskārums pēc būtības nav novērsts. Tādējādi tiesībsarga ieskatā, Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunkts neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam.

[3] Satversmes tiesa vairākkārt ir secinājusi, ka noteiktos gadījumos var tikt paplašinātas prasījuma robežas jau ierosinātās lietās. Lai secinātu, vai kādā konkrētā gadījumā prasījuma robežas ir iespējams un nepieciešams paplašināt, jānoskaidro, pirmkārt, vai tā norma, attiecībā uz kuru prasījums tiek paplašināts, ir tik cieši saistīta ar lietā *expressis verbis* apstrīdēto normu, ka tās izvērtēšana iespējama tā paša pamatojuma ietvaros, vai nepieciešama konkrētās lietas izlemšanai un, otrkārt, vai prasījuma robežu paplašināšana ir nepieciešama Satversmes tiesas procesa principu ievērošanai.⁶

Tiesībsarga ieskatā pastāv cieša saistība starp apstrīdēto normu un Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunktu, proti, abas normas regulē darba samaksas noteikšanu par pagarināta normālā darba laika ietvaros veikto darbu, un tās izvērtēšana ir iespējama tā paša pamatojuma ietvaros, kas norādīts pieteikumā⁷. Turklāt Saeima atbilde rakstā ir analizējusi 2017. gada 8. jūnija likumu "Grozījumi Ārstniecības likumā", ar kuru no likuma tika izslēgta apstrīdētā norma un iekļauts pārejas noteikumu 27. punkts 2. apakšpunkts⁸. Abu normu izvērtēšana viena procesa ietvaros atbilstu procesuālās ekonomijas principam⁹.

Tādējādi tiesībsargs uzskata, ka ir nepieciešams paplašināt esošā prasījuma robežas, lietas Nr. 2017-15-01 ietvaros izvērtējot arī Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. panta 2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir nepieciešams turpināt lietas Nr. 2017-15-01 izskatīšanu, jo izskatāmajā lietā ir skarti būtiski konstitucionāli jautājumi, proti, tiesības uz atbilstošu darba samaksu par darbu pagarināta normālā darba laika ietvaros. Satversmes tiesas vērtējums ir nepieciešams, lai veicinātu sabiedrības interešu aizsardzību, proti, lai uzlabotu ārstniecības

⁵ Tiesībsarga 2017. gada 21. aprīļa pieteikums Nr.1-5/63 "Par Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam".

⁶ Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2016-10-01. Latvijas Vēstnesis, 10.04.2017., Nr.73 (5900).

⁷ Tiesībsarga 2017. gada 21. aprīļa pieteikums Nr.1-5/63 "Par Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam".

⁸ Latvijas Republikas Saeimas 2017. gada 22. jūnija atbildes raksts Nr. 612.1-10-12117.

⁹ Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2016-10-01. Latvijas Vēstnesis, 10.04.2017., Nr.73 (5900).

pakalpojumu pieejamības nodrošināšanu iedzīvotājiem un veselības aprūpes nozares nodrošinājumu ar cilvēkresursiem ilgtermiņā. Satversmes tiesa, sniedzot juridiski saistošu tiesību normas interpretāciju, nodrošinātu Satversmē garantēto pamattiesību aizsardzību.

[4] Atbilstoši Tiesībsarga likuma 13. panta 8. punktā un Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 8. punktā noteiktajam vienīgais priekšnoteikums pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā ir, ka tiesībsargam visupirms ir jāvēršas pie institūcijas vai amatpersonas, kas izdevusi apstrīdamo aktu, un jānorāda termiņš konstatēto trūkumu novēršanai¹⁰.

Jau likumprojekta "Grozījumi Ārstniecības likumā" izskatīšanas gaitā Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2017. gada 9. maija sēdē Tiesībsarga biroja pārstāvis norādīja uz to, ka plānotā darba samaksas noteikšanas kārtība, pakāpeniski paredzot darba samaksas pieaugumu par darba laiku, kas pārsniedz Darba likumā noteikto normālo darba laiku, no 10 līdz 35 procentiem no noteiktās darba algas likmes, pilnībā nenovērš ārstniecības personām un NMP brigādes personām radīto tiesību aizskārumu.

2017. gada 14. jūlijā tiesībsargs nosūtīja Saeimai vēstuli Nr.1-8/17, kurā līdz 2017. gada 1. septembrim lūdza novērst Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunkta neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam.¹¹

Saeima tiesībsarga norādītajā termiņā nav veikusi grozījumus Ārstniecības likumā, lai novērstu atšķirīgu attieksmi pret ārstniecības personām un NMP brigādes personām, attiecībā uz atbilstošu atlīdzinājumu par darbu pagarināta normālā darba laika apstākļos, līdz ar to tiesībsargs atzīst par nepieciešamu iesniegt papildinājumu pieteikumam lietā Nr. 2017-15-01.

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 13. panta 8. punktu, Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 8. punktu, 18. panta pirmo, trešo un ceturto daļu,

lūdzu:

- 1) paplašināt Latvijas Republikas tiesībsarga 2017. gada 21. aprīļa pieteikuma Nr. 1-5/63 "Par Ārstniecības likuma 53.¹ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam" robežas, lietas Nr. 2017-15-01 ietvaros izvērtējot Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam;**
- 2) neizbeigt tiesvedību lietā Nr. 2017-15-01.**

Pielikumā: Latvijas Republikas tiesībsarga 2017. gada 14. jūlija vēstules Nr. 1-8/17 "Par Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam" kopija uz 3 (trīs) lpp.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

¹⁰ Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01. Latvijas Vēstnesis, 28.04.2014., Nr.82 (5142)

¹¹ Latvijas Republikas tiesībsarga 2017. gada 14. jūlija vēstule Nr. 1-8/17 "Par Ārstniecības likuma pārejas noteikumu 27. punkta 2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam". Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/atzinumi>, sk. arī pielikumā.